Nr. 48. Kraków, 30 Listopada 1895. Rok XII.

Tygodnik Rolniczy.

Organ c. k. Towarzystwa rolniczego Krakowskiego.

Prenumerata wraz z przesyłką pocztową wynosi: w państwie austr. rocznie 6 złr. w. a., półr. 3 złr. w. a., w W. ks. poznańskiem i całem państwie niem. rocznie 12 marek, półr. 6 marek, w Królestwie polskiem rocznie 6 rubli, półr. 3 ruble. Dla pp. Oficyalistów pryw. rocznie 4 złr. w. a. Pojedynczy numer 12 ct. w. a. Cena inseratu od miejsca wiersza dwułamowego dla członków Tow. okręg., prenumerujących „Tygodnik“ 4 centy, dla wszystkich innych 8 centów.

„Tygodnik rolniczy“ wychodzi w Sobotę każdego tygodnia. Niefrankowanych listów nie przyjmuje się. Reklamacye nieopieczętowane nie podlegają opłacie pocztowej. Manuskrypta winne być opatrzone podpisem autora; nieumieszczonych nie zwraca się.
Zamówienia na „Tygodnik“ i ogłoszenia, przyjmuje Administracya „Tygodnika“ przy ulicy Garbarskiej, l. 7, artykuły zaś należy odsyłać do Redakcyi przy ulicy Garncarskiej l. 5.

Przyczynek o obrachunkach kosztów
produkcyi płodów rolniczych
ze szczególnem uwzględnieniem produkcyi chmielu w Galicyi.

przez

Dra Stefana Pawlika.

ROZDZIAŁ IV.

Porównawcze zestawienia kosztów produkcyi 1 q. chmielu. — Obrachunki kosztów produkcyi. — Schemat do obrachunków kosztów założenia. — Przeciętne koszta założenia chmielnika w dobrach A. Dreher'a, „Micholup“ — Potrzeba kapitału zakładowego i obrotowego. — Schemat dla kosztów rocznych. — Przeciętne koszta produkcyi plonu 1 ha. chmielnika w dobrach Micholup.

Z powyższych rozdziałów o produkcyi i cenach chmielu widzimy, iż ułożenie preliminarza dochodów przy uprawie chmielu jest nader trudnem, toż samo dotyczy obrachunku kosztów produkcyi.

Nie możemy zaprzeczyć doniosłego znaczenia porównawczych studyów nad kosztami produkcyi 1 q. chmielu dla polityki agrarnej, i prace tego rodzaju powinniśmy cenić, ale nie przeceniać. Ostateczne bowiem wyniki, szczególniej jeśli dotyczą różnych systemów uprawy, w różnych miejscowościach, bez znajomości całego obrachunku powinny być rozpatrywane bardzo oględnie, a wnioski na tej podstawie stawiane z największą ostrożnością. W tej kwestyi zapatrywania C. Fruwirth'a są bardzo cenne. Mówi on, iż porównanie kosztów produkcyi 1 q. chmielu przy zastosowaniu różnych metod uprawy, może dać pewne wyjaśnienia jedynie dla poszczególnej okolicy, pozostającej w tych samych, lub bardzo zbliżonych warunkach.

Z autorów, którzy zajmowali się najpoważniej studyami kosztów produkcyi 1 q. chmielu, podajemy dra Rehma i Stambacha.

Dr. Rehm [19]) obrachował dla następujących miejscowości koszta produkcyi 1 cetnara cłowego chmielu: Spalt 217·52, Windheim 93·83, Weihenstephan 124·46, Fürstenfeld 111·71, Tettnang (na tykach) 127·74, na drucie 115·63 marek. W naszej literaturze nie spotkałem się dotychczas z podobną pracą, pomimo że chmielu dosyć dużo uprawiamy. Są zapewne obrachunki, ale nie są znane ogółowi. [20])

Obrachunek kosztów produkcyi 1 q. chmielu jest dla gospodarza rzeczą niemałej wagi, przedewszystkiem w dzisiejszych czasach, przy ciągłej obniżce cen, wobec której to obniżki, rozszerzanie rozmiarów uprawy chmielu często bardzo nie ma racyi bytu. Chcąc ułatwić rolnikom zadanie, a raczej ich rachmistrzom, podaję poniżej

---

[19]) Zob. *Allg. Brauerei und Hopfen Zeitung.* 1885. Strona 115, 142, 179 i t. d.

[20]) Dla studyów w tej mierze upraszam Szanownych producentów o dane z naszych gospodarstw, za które z góry najuprzejmiej dziękuję. *Autor.*

schemat, według którego należałoby postępować przy obrachunkach chmielarskich, a czynię to i z tej przyczyny, że zapomina się zwykle o najważniejszych pozycyach. Obrachunki są wobec tego po największej części niezupełnie odpowiednie, to też obok przykładu podaję dla wzoru schemat.

Jako objaśnienie nadmieniam, że podane ha., ewentualnie potrzebny sprzężaj i pracę ręczną na jednostkę należy zmodyfikować odpowiednio do danych z własnego gospodarstwa. Schemat ten układam według Fruhwirtha z drobnemi zmianami.

Koszta założenia chmielnika.

1. Regulówka, przekopanie ręczne do głębokości 0·5 m. najczęściej w akordzie, rzadziej na dniówkę; *(m)* [21]) dziennie . . . . 25—30 arów.
2. Głęboka orka *(2k+m)* dziennie . 0·4 ha.
   Orka rajolowa *(2k+m)* dziennie . 0·3—0·4 ha.
   Pogłębienie narzędziem ręcznem *(m)* dziennie . . . . 1·5—2·5 ha.
3. Głęboka orka *(2k+m)* dziennie . 0·4 ha.
   Pogłębiacz *(2k+m)* dziennie . . 0·4 ha.

Bronowanie *(2k+m)* dziennie . . 1·8 ha.
Wytyczenie ogrodu *(m)* dziennie . 20—25 arów.

Koszta sadzonek. Przy kupnych wstawić cenę kupna, przy własnych, jeżeli bywają sprzedawane, miejscową cenę, jeżeli nie bywają sprzedawane, koszt zbierania (uzyskania tychże).

Kopanie dołów *(ż)* dziennie . . 8—10 arów.

Flancowanie sadzonek i słabe przykrycie tychże *(m)* dziennie 10—12 arów. Czysz od wartości ziemi za rok. Od tegoż należy odjąć oszacowaną wartość ewentualnego międzyplonu, nb. po poprzedniem potrąceniu kosztów uprawy ostatniego. Jeżeli już w pierwszym roku bywa chmiel zbieranym, należy odliczyć dochód i dopiero wówczas rozdzielić koszta.

Przy rozdziale kosztów założenia postępujemy następująco: Obliczone procenta, od wszystkich wydatków na szereg lat normalnej trwałości chmielnika, dodajemy i rozdzielamy w ten sposób uzyskaną kwotę na poszczególne lata równomiernie.

W dobrach Drehera przeciętne koszta założenia 1 ha. chmielników przy zastosowaniu różnego rodzaju metody uprawy przedstawiają się następująco: [22])

Na hektarze 4945 roślin.	Metoda uprawy									
	na tyczkach		Wirtha (niska)		Wirtha (wysok.)		Schwend'a		Heyak'a	
	wys. 5·7 m.		4 m.		7 m.		7 m.		6 m.	
	Złr.	ct.	Złr.	ct.	Złr.	ct.	Złr.	ct.	Złr.	ct.
Za 4945 tyczek po 8 złr. za 60 sztuk	660	80	—	—	—	—	—	—	—	—
Kamienie ankrowe i osadowe (socklowe) . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	149	60
Robota murarska z materyałem	—	—	—	—	—	—	387	15	—	—
Słupy z drzewa	—	—	85	—	146	59	258	20	97	80
Drut i żelazo	—	—	368	—	433	45	—	—	947	—
Robocizna (przy metodzie uprawy Schwend'a razem z materyałem . .	14	30	328	20	490	20	1496	80	239	80
Za dowóz (sprzężaj) . .	41	25	10	—	—	—	8	15	49	30
Razem koszta założenia .	716	35	791	20	1070	24	2150	30	1483	50
Koszta na 1 sztukę (roślin)	—	14·5	—	16·0	—	21·6	—	43·43	—	30·0
Przy trwałości lat . . .	10		6—10		6—10		20—30		20—30	

Jak widzimy z powyższego zestawienia, koszta założenia chmielnika pociągają za sobą wydatek na 1 ha. wcale znaczny, i stosownie do metody uprawy, wynoszą 716 złr. 35 ct. do 1483 złr. i 50 ct. Wydatek to znaczny i nie każdy z gospodarzy rozporządza takimi zasobami pieniężnymi, by wydatek ten pokryć gotówką, to też ułatwienie kredytu rolnego na ten cel byłoby bardzo wskazane.

Koszta założenia wzrosną bardzo, jeżeli kawałek roli trzeba będzie przedtem zmeliorować i wprawdzie koszt ten będzie na długie lata, to jednak wchodzi on w grę, odrazu jako rozchód, który ma być zaraz uskutecznionym.

Przy kosztach utrzymania rocznego trzeba znowu wziąć pod uwagę dosyć wysoki kapitał obrotowy, który dla wykonania racyonalnej uprawy jest niezbędnym. Na pokrycie tych pozycyi potrzebnym bardzo i zbawiennym byłby również tani kredyt, a pożyczki spłacalne w dogodnych rolnikowi terminach. Jeśli więc

[21]) *m* oznacza dzień roboczy męski; *ż* żeński; *2k* sprzężaj parokonny.

[22]) Zob. *Die Hopfencultur* i t. d. str. 12.

weźmiemy pod uwagę, że wobec niskich cen trzeba czasem produkt przetrzymać, to i w tym wypadku uciekłby się niejeden rolnik do taniego kredytu. Ale zaznaczamy, że kredyt ten musiałby być należycie zorganizowanym i tylko na pewne ściśle określone cele dawanym ze względów, iż kredyt jest mieczem, którym bardzo dobrze można zoperować ranę i wreszcie wygoić, ale zarazem i zabić.

Ostatni wypadek prawdopodobnie częściej zachodzi. Przypatrzmy się teraz schematowi kosztów rocznych:

Koszta roczne.

I. Metoda uprawy na tykach. II. Metoda uprawy na drutach.

Robocizna: Uprawa roli przed zimą:
1. Robocizna ręczna *(ż)* dziennie . 3 ary
2. Orka głęboka *(2k+m)* dziennie 0·4 ha.
Bronowanie *(2k+m)* dziennie . 1·8 ha.

Nawożenie:
1. Ułożenie nawozu wokoło i okrywanie *(m)*
2. Przyoranie nawozu *(2k+m)*

Cięcie zimowe. Ogartywanie ręką po poprzedniem zoraniu, gdy grzebienie nie są dosyć wysokie *(ż)* . . . 8— 9 arów

Obcinanie *(m)* . . . . . . 11—12 arów

II. Naprowadzenie z oczyszczeniem *(m)* . . . . 17—18 arów

Zastrugiwanie tyk i opalanie od 5 roku trwania tychże *(m)* . . . 250—400 sztuk

Wynoszenie tyk do ogrodu *(m)* 500 -550 „

Kopanie jam i tyczenie *(m)* . 550—600 „

Naprowadzenie chmielu na tyki z oczyszczeniem *(m)* . . . . 10—12 arów

Naprowadzanie z drabiny i przywiązywanie *(m)* . . . . 12—13 arów

II. Obłamywanie wierzchołków *(m)* 6—10 arów

Czyszczenie (usuwanie zbytnich pędów, *(ż)* . . . . 12—13 arów

1) Okopywanie
1. ręczne *(ż)* . . . . 6—10 arów
2. pługiem *(2k+m)* . . . . . 0.7 ha.
bronowanie *(2k+m)* . . . . 1·70 ha.
3. kultywatorem *(2k+m)*. . . . 1·80—2 ha.

2) Okopywanie powtórne; przytem przyjąć należy cokolwiek więcej wykonanej roboty, ponieważ 2-gi raz płyciej okopujemy.

Obsypywanie:
1. ręczne *(ż)* . . . . 10—12 arów
2, obsypnikiem *(1k+m)* . . . . 0·4 ha.

Ucinanie latorośli i wyjmowanie tyk *(m)* 18—22 ar. Rozpięcie drutów *(m)* 1—2 ha.

Zrywanie.

I. Robocizna przy suszeniu.

Znoszenie tyk i ustawianie tyk *(m)* 11—12 ar.

II. Rozwieszanie drutu z latoroślami *(m)* . 1 ha.

Obcinanie latorośli, zdejmowanie i przechowanie drutu *(m)* 0·8—1 ha.

Wydatek w materyałach i sumy za czynsz, amortyzacyę i ubezpieczenie.

Nawozu stajennego q.

Wartość 1 q. nawozu stajennego.

Procent od kapitału i amortyzacya tyk (zwykle trwają 10 lat); procent od kapitału 6 do 7; na amortyzacyę 10%.

Procent, amortyzacya, i naprawa rusztowania z uwzględnieniem przeciętnej trwałości ostatniego.

Środki do naprowadzania. Wszystkie koszta sznuru (do przywiązywania), jeśli ma być rocznie odnawianym, lub $^1/_2$ do $^1/_3$ kosztów przy 2 do 3 letnim użyciu, lub $^1/_6$—$^1/_8$ kosztów drutu (gdy tenże wytrwa 6—8 lat).

Procent (4), amortyzacya i koszta reperacyi ($^3/_4$%) suszarni i urządzenia tejże. Wysokość amortyzacyi oblicza się na podstawie trwałości budynku; wreszcie dodać należy ubezpieczenie budynku od ognia.

Procent, amortyzacya, (kupno nowych) i naprawa narzędzi do uprawy chmielu; płoty. Przy stałym kapitale obiegowym 6·7%. Na naprawę i kupno nowych narzędzi 12—15%.

Czynsz od ziemi (czynsz dzierżawny lub 4% od oszacowanej wartości gruntu).

Ubezpieczenie chmielu od gradu.

Nakoniec przypadającą sumę wydatków z kosztów założenia.

Oto zupełny schemat do obrachunków przy uprawie chmielu.

Celem uzupełnienia podajemy drugostronnie przeciętny wynik obrachunków kosztów produkcyi 1 ha. chmielnika, dla trzech rodzajów uprawy, zestawiony na podstawie 10-cioletniego okresu przez miejscową administracyę w dobrach Micholup.

Porównawcze obrachowanie kosztów produkcyi 1 ha. chmielnika o 4945 roślin.	Chmiel na tyczkach		Metoda uprawy: Schwend'a		Heyak'a	
	Złr.	ct.	Złr.	ct.	Złr.	ct.
I. Koszta założenia chmielnika:						
tyczki, sztangi, rusztowania	716	35	2150	30	1483	50
Regulówka 1 ha. za 1 m² 3·34 ct. . . .	334	—	334	—	334	—
Koszta sadzenia i uprawy w 1-szym r.	72	51	72	51	72	51
Ogółem koszta założenia	1122	86	2556	81	1890	01
Amortyzacya dla 30 lat	13·3%		3·3%		3·3%	

Porównawcze obrachowanie kosztów produkcyi 1 ha. chmielnika o 4945 roślin.	Chmiel na tyczkach Złr.	ct.	Metoda uprawy: Schwend'a Złr.	ct.	Heyak'a Złr.	ct.
II. Koszta produkcyi (bieżące):						
Jako procent od kapitału w ziemi przyjęto czysty dochód katastralny z ha. dla I kl. gruntów . .	48	65	48	65	48	65
Podatki z dodatkami i gminne. na 1 ha chmielnika	44	01	44	01	44	01
5% od koszt założenia	56	14	127	84	94	50
Amortyzacya (30 lat)	108	67	84	37	62	37
Roczne zużycie i dokupno	71	63	58	12	58	12
Koszta nawożenia i nawóz	125	—	125	—	125	—
Robocizna ręczna (dniówka)	26	48	26	48	26	48
Robocizna ręczna w akordzie	74	16	49	44	49	44
Sprzężaj (robocizna pociągowa)	40	20	40	20	40	20
Zbiór $^{828}/_{961}$ ćwiartek chmielu po 12 ct. .	99	36	115	32	115	32
Suszenie chmielu . .	26	56	29	22	29	22
Zużycie urządzeń do suszenia	12	42	13	41	13	41
Część ogóln. kosztów administracyjnych (dozór, drobne wydatki itp.)	75	86	75	68	75	68
Razem koszta produkcyi na 1 ha. . . .	809	24	837	92	782	58
Ponieważ plon przeciętny z ha. wynosi kilogramów . . .	467	16	528	45	528	45
przeto wypada za 100 kg. kosztów produkcyi przeciętnie . .	**173**	**23**	**158**	**60**	**148**	**05**

Przyjąwszy za podstawę średnio koszta produkcyi 408 kg. chmielu z 1 ha na 797·90 złr., wypada koszt produkcyi 100 kg. chmielu w l. od 1880—1889 następująco:

	Plon z ha. w kg.	za 100 kg. Złr.	Cena chmielu przeciętna, targowa Złr
1880	388·35	205·45	200·—
1881	529·95	150·56	215·—
1882	313·96	254·14	490·—
1883	358·30	222·70	310·—
1884	309·77	257·60	232·—
1885	453·44	175·74	148·—
1886	458·35	174·08	188·—
1887	358·70	222·44	280·—
1888	340·50	234·33	280·—
1889	532·90	149·72	144·—
W okresie 10-letnim przeciętnie	408·60	195·37	248·70

Nadmienić muszę, że stósownie do mniejszego lub większego plonu z ha (w porównaniu z 408·60 kg.) mogą wynosić koszta zbioru mniej lub więcej 20—40 złr., w stosunku do przeciętnej 118·65 złr. i tak np. w r. 1884 wynosiły na hektar tylko 96·60 złr., w roku 1889 zaś 159·45 złr. Zwiększona produkcya wpływa na koszt produkcyi, co w latach t. z. d o b r y c h c h m i e l o w y c h i przy niskich cenach chmielu, obniża dochód czysty, o czem gospodarz zapominać nie powinien. (Dokończenie nastąpi).

Gospodarstwo nabiałowe w Szwecyi.

W *Gazecie Rolniczej* znajduje się streszczenie artykułu z pisma rolniczego *Izwiestja*, które tu prawie w całości przytaczamy.

„Produkcya rolna w Szwecyi nie wystarcza na zaspokojenie potrzeb ludności miejscowej; „mimo to jednak kraj ten uważać należy za przeważnie rolniczy z powodu, że z ogólnej jego ludności 4,824.150 głów prawie połowa zajmuje się gospodarstwem wiejskiem.“ Ludność wiejska wynosi 3,889.232 głów, wobec 934,918 ludności miejskiej.

Z produktów rolnych, głównym artykułem handlu wywozowego jest owies (211½ mil. klg.), dalej masło (20 mil. klg.) i wieprzowina (około 6½ milionów klg.). Artykuły te, wyrażone w pieniądzach, (które obliczamy w braku danych w gazecie, na nasze mniej więcej ceny targowe na rynkach prowincyonalnych, t. j. bliższych żródła produkcyi) wynoszą jak następuje:

211,500 000 kg. owsa po kop. 4= 8.460.000 rs.
6,593.000 „ wieprz. „ „ 30= 1,977.000 rs.
20,060.000 „ masła „ „ 75=15,045.000 rs.
(w Anglii około rs. 1 za kilo).

Według powyższego przybliżonego rachunku, masło daje krajowi 1½ razy tyle, co dwa inne główne produkty rolnicze, razem wzięte.

Naturalnem następstwem tego, jest stały wzrost liczby krów dojnych. W ostatnim roku sprawozdawczym (1892) było ich 340 sztuk na 1000 ludności. Wzrasta również hodowla świń, których w tymże czasie liczono 142 sztuki na 1000 ludności, a o czem wspomnieć należy dlatego, że hodowla ta jest w związku z przerobami mlecznemi, produkcyą masła i serów. Jednocześnie zmniejsza się ilość owiec i kóz.

Szwecya hoduje trzy główne typy bydła rogatego to jest rasy:

1) K r a j o w ą, t. zw. w ł o ś c i a ń s k ą *(landtrace)* niewybredną w pokarmie, niewielką i niekształtną, lecz bardzo mleczną.

2) D w o r s k ą *(herregårdsrace)*, pochodzącą ze skrzyżowania krajowej z zagraniczną, przeważnie holenderską.

3) Zagraniczną, dla krzyżowania z krajową. Przywóz jej datuje się od czasów panowania Karola XI (1660—1697).

Dla ulepszenia rasy, rozsiane są po całym kraju „związki hodowców“, które nabywają wspólnym kosztem celniejsze reproduktory, na użytek mieszkańców danej okolicy. Niemałą pomoc mają hodowcy w instytucyach rządowych. Oprócz inspektorów rolniczych, Szwecya posiada: instruktora hodowli bydła, instruktora gospodarstwa nabiałowego (z pomocnikiem), którzy objeżdżając kraj, czuwają nad ulepszeniem hodowli, dają rady i wskazówki zgłaszającym się po nie; wreszcie ma jeszcze agenta w Anglii dla ułatwienia zbytu produktów nabiałowych (z siedliskiem w Manchester). Niemniej rząd szwecki czuwa nad wykształceniem specyalistów do wyrobu nabiału, i w tym celu niezależnie od szkół rolniczych, utrzymuje: 1) Instytut (wyższy) mleczarski, 2) dwie niższe szkoły mleczarskie*). Nadto rozsianych jest po kraju 18 stacyj mleczarskich. Oprócz tych instytucyj rządowych, Towarzystwa mleczarskie mają instruktorów i nauczycieli rządowych, uczących ludność w różnych miejscowościach, jak się obchodzić z nabiałem, ażeby mu nadać najwyższą wartość targową; też same towarzystwa kształcą swym kosztem w zakładach naukowych młodzież w zawodzie mleczarskim.

Zakłady do przerobu nabiału są trzech typów:

1) Dworskie, w większych majątkach, posiadające znaczniejszą ilość krów własnych. Wyrabiają one produkty lepszych gatunków i wyższej wartości. Jest ich 809.

2) Spółkowe, gdzie kilku pomniejszych hodowców dostarcza mleko do przerobu; wszyscy są zainteresowani w tem, aby produkt był dobry, więc też rzeczywiście wyroby tych spółek, acz ustępują pierwszym, są jeszcze bardzo dobre. Jest ich 73.

3) Przemysłowe, gdzie zakład przerabia mleko cudze, skupowane w okolicy. Zakłady te, nie mając bezpośredniej kontroli nad udojem i paszą krów dojnych, dają produkt najgorszy. Przedsiębiorstw tego rodzaju ma Szwecya 610, chociaż stopniowo liczba ich się zmniejsza na rzecz dwóch pierwszych typów.

Ostatnie informacye (za rok 1893) wykazują poważną cyfrę 1.569 zakładów do przerobu mleka; z nich 900 wyrabia masło przy pomocy centryfugi, 526 ze śmietany ustałej, a 143 wyrabia sery. W najcelniejszych zakładach połączony jest wyrób masła i sera. Ogólna produkcya wynosi 16,093.400 kg. masła i 6,595 580 kg. sera, wartości najmniej 33,014.847 koron.

Sprawozdawca podnosi schludność i porządek, panujące przy fabrykacyi produktów nabiałowych w Szwecyi. Podłogi asfaltowe, z podkładem cementowym, do ścieków nie otwarte rynsztoki, lecz rury żelazne (polewane), ściśle zamknięte; do mycia naczyń i przyrządów — woda bieżąca, a wszystko urządzone tak, że każde naczynie myje się w czystej, świeżo nadpływającej wodzie i niema zwyczaju mycia kilku naczyń w tej samej wodzie. Do pomocy są w użyciu motory mechaniczne. Kieraty konne coraz bardziej wychodzą z użycia, zastępują je motory parowe.

Mleko poddawane jest działaniu centryfugi przy +25 do +35° C. Śmietanka kiśnie przy +16 do +22° C., a ochładza się do +4° C.

Czas kwaśnienia trwa 16—20 godzin, bicie masła 35—40 minut. Zakiszanie słodkiej śmietanki i wyrób masła odbywa się raz na tydzień, poczem wyrobione masło pakują w faski bukowe i wysyłają je przeważnie do Anglii.

Jakie ilości masła importowanego spożywa Anglia, mamy wykaz w N. 38 pomienionej gazety. Wymieniamy z niej ważniejsze dane.

Cała ilość wprowadzonego do Anglii masła wynosiła w roku 1883 2,327.473 cetnarów (po 50·8 kilo), wartości 12,754.233 funtów szterlingów (co na nasze miary i pieniądze wyniesie około 290 milionów funtów, wartości około 120 milionów rubli. Pierwsze miejsce w tym handlu trzyma Dania, która wywozi do Anglii 934.784 cetr. masła za 5,279.875 funtów szterlingów; drugie Francya — 468.309 cetnarów, wartości 2,679.075 funtów szterlingów, a trzecie dopiero zajmuje Szwecya z wywozem do Anglii 267.400 ctr., wartości 1,451.987 funtów szterlingów. Że jednak handlarze duńscy zabierają znaczną ilość masła na swój rachunek i przywożą do Anglii jako masło duńskie, stąd cyfry te niezupełnie ściśle przedstawiają udział Szwecyi w handlu nabiałowym z Anglią.

Dla nas jednak cyfry powyższe są i tak dość pouczające i zachęcające do zwrócenia uwagi na tę gałęź dochodów gospodarskich, oraz do szukania dróg zbytu na produkt nasz za kanałem. Z cen przez sprawozdawcę ministeryalnego podanych, a czerpanych z informacyj, jakie swemu rządowi składa agent szwedzki w Manchester, okazuje się, że przeciętna cena masła w handlu hurtownym wynosi za kanałem 5·4 funtów szterlingów za cetnar wagi (50·8 kg.), co odpowiada blisko kop. 40 za funt. Odjąwszy ceny transportu, można otrzymać jeszcze za produkt ceny niezłe i dochód z nabiału znakomicie powiększyć. W czasach, kiedy ziarno nie płaci i niema widoków na szybki wzrost cen jego, warto rozważyć widoki produkcyi masła na wywóz.

Sery mniejszą odgrywają już rolę w gospodarstwie nabiałowem w Szwecyi. Dowiadujemy się tylko, że kraj ten wyrabia przeważnie sery tłuste, a najwięcej rozpowszechnione gatunki noszą nazwę „pańskich“ czy „dworskich“ (*herregärds-ost)* wyrabianych na sposób szwajcarski, *cheddar*, wyrabianych na sposób angielski i „norlandskich“ *(norrländsk-fetoit)* tłustych serów o maleńkich porach. Ser z mleka zbieranego jest zbity, przyprawiany zwykle korzeniami.

*) W Jemtland i Westerbotten.

Te są ciekawe dane o produkcyi nabiałowej Szwecyi i zbycie jej za granicą. Artykuł, z którego wiadomości te czerpiemy, zawiera jeszcze szczegółowe opisy szkół mleczarskich, z programami wykładanych tam nauk i praktyki, zakres obowiązków urzędników mleczarstwa, jako to instruktorów i agenta, podane tu z celem przeszczepienia tych samych instytucyj na grunt swojski. My jednak poprzestajemy na teraz na podaniu czytelnikom tego, co uważaliśmy za najważniejsze dla nich, pozostawiając sobie możność streszczenia rzeczy o szkołach i urzędnikach mleczarskich w oddzielnym artykule.„

H. W.

Trzcina nadwiślańska.*)

Nowe źródło dochodu mogliby mieć rolnicy, gdyby chcieli korzystać z tego, co mają na własnej ziemi, a co wyzyskują obcy. Źródłem tem jest hodowla tak zwanej trzciny nadwiślańskiej *(prunus mahaleb)*, rosnącej u nas w stanie dzikim. Często ją napotkać można po ogrodach ozdobnych, pomiędzy krzewami w klombach. Palacze cenią ją bardzo w cybuchach, a dalszy użytek z niej jest w laskach spacerowych i trzonkach do parasoli. Pręty te są bardzo pożądane dla swego miłego, aromatycznego zapachu. Gdzie krzew ten rośnie dziko, bez pielęgnowania, tam pędy są bardzo krótkie, wypuszczające dużo pędów bocznych, które od głównego odrzynane, pozostawiają sęki bez kory, co obniża ich cenę w handlu. A że popyt na ten towar jest znaczny, wpadli tokarze wiedeńscy (czemu nie nasi?) na pomyśł uprawiania i hodowania trzciny nadwiślańskiej całemi obszarami na stosownie i głęboko uprawionej roli. Kto z Wiednia jedzie na południe, a uważnie rozgląda się po okolicy, temu w oko wpaść muszą ogrody, otoczone parkanami; w nich to hodują pędy trzciny nadwiślańskiej. Hodowla ta dość długo trzymaną była w tajemnicy. Na zapytania odpowiadano, że to szkółki dzikich krzewów ozdobnych do ogrodów i parków. Ludzie ciekawi zbadali tajemnicę i odtąd stała się ona wiadomością publiczną. Z nasienia dziko rosnącej wonnej trzciny nadwiślańskiej, sadzonej na głęboko uprawnej, dobrze w nawóz zaopatrzonej ziemi, wyrastają roślinki na 1 metr odległości jedna od drugiej. W pierwszym roku zrzyna się je i pozostawia tylko jedno do trzech oczek, a potem wszystkie pędy boczne, gdy się rozwijać zaczną, należy delikatnie wycinać w czasie rozrostu; po tych pędach pozostają tylko małe blizny, ktore w części zarastają. Tym sposobem na jednym korzeniu otrzymujemy w pierwszym roku pręty do 1 metra długości, bez prętów pobocznych, z małemi gdzieniegdzie wypukłościami. W drugim roku ucina się prętom wierzchołki, a pręty przywiązuje się górą do tyczek. Pędy poboczne, pozostawione górą poniżej naciętego czubka, rozwijają się i tworzą koronę liściastą, zapomocą której pręt główny dolny rozrasta się i grubieje. W końcu drugiego roku pręty te jeszcze są za miękkie i wątłe, nie mają kory należytej, brunatnej, i dlatego na wyroby brane być nie mogą. W trzecim roku na wiosnę, znów się przycina korony i pozostawia działaniu przyrody przez całe lato. Długoletnie doświadczenie stwierdziło, że trzyletnie w ten sposób pielęgnowane pędy są najstosowniejsze do wyrobu, w tym czasie też są najwonniejsze i korę mają najodpowiedniejszą. Im większą mają długość, bez pobocznych sęczków, tem cenniejszym są towarem. W trzecim roku umiejętnie z pnia oderżnięte pręty suszą się, ale nie gwałtownie, a gdy są krzywe, należy je przed uschnięciem sprostować i przywiązywać do prostych kołków, aby tak zaschły. Szkółki tych krzewów wymagają dobrej, bogatej w próchnicę roli, w nizinach rzek, lub jeziór, w wilgotnej temperaturze powietrza, ale nie na roli mokrej i zimnej. Młode rozsadki bywają także hodowane i sprzedawane do sadzenia po ogrodach owocowych, albowiem na nich szczepią ogrodnicy karłowate czereśnie i wiśnie.

*) Z *Ziemianina*.

ROZMAITOŚCI.

Dla odzwyczajenia koni od wierzgania używa amerykański koniuszy Gleason następującego środka: Nakłada się na konia chomąt i przegina ogon na grzbiet, poczem kładzie się na ogon patyk 4 cale długi i zaplata się w koło niego włosień ogona. Następnie bierze się sznur podwójnie, robi się w nim pętlicę, którą zakłada się za ów patyk, a zaciągnąwszy dosyć silnie zawiązuje się jego końce u kółka chomąta w ten sposób, by ogon przylegał do grzbietu. W tem położeniu trzyma się ogon przez 10 godzin. Gdyby koń okazał jeszcze skłonność do wierzgania, ponawia się powyższe postępowanie po raz drugi. Gleason w licznej praktyce swojej miał ledwie trzy lub cztery wypadki, w których takie ponowienie okazało się potrzebne. Niema też najmniejszej obawy, by zarządzenie powyższe mogło zaszkodzić koniowi.

Nowe objawy czerwonki u świń. Weterynarz okręgowy Graffunder z Landsberg donosi o nowym rodzaju czerwonki, która objawia się w ten sposób, że świnie tracą chęć do jadła i mają chwiejny chód przy niedostatecznej władzy w tylnych nogach. Plamy czerwone nie występują z wyjątkiem ryja, natomiast ukazują się pęcherze na uszach i nogach. Obdukcya wykazała nabrzmienie wątroby i przekrwawienie w kiszce grubej. Nazwano tę chorobę „czerwonką tuberkuliczną“ a przeciąga się ona 5—8 dni i pochłania wiele ofiar.

Babka jako środek na ból zębów. Nie wszystkim zapewne wiadomo, iż babka szerokolistna *(Plantago maior)*, wyrastająca około dróg, przy ścieżkach i na dziedzińcach, przedstawiająca liście jajowato okrągłe, 5 do 7 żeberkowe, zwykle w różyczkę rozpostarte na ziemi, jest jednym z najlepszych środków na ból zębów, szczególnie wypróchniałych. W tym celu na 1 część świeżych liści i korzeni nalewa się 10 części spirytusu, poczem wyciągiem takim napuszcza się spróchniały ząb i zażywa się wewnątrz 2 do 3 kropli. Zwykle zaraz zmniejsza się ból i następnie całkiem ustępuje.

Wywóz jaj z zakordonu rosyjskiego za granicę ciągle się zwiększa. Do września r. b. wywieziono 9,947.749 tys. sztuk, gdy w tymże okresie r. z. 645.918 tysięcy. Największy wywóz wykazują komory celne w Rydze, Libawie i Wołoczyskach. Do tej ostatniej dowóz pochodzi głównie z guberni wołyńskiej i podolskiej. Głównymi dostawcami są małe gospodarstwa.

Oznajmienia.

L. 88.028.

Obwieszczenie.

C. k. Rząd krajowy w Opawie wzbronił rozporządzeniem z dnia 24 października b. r. L. 20.129, począwszy od dnia 25 października b. r. wprowadzania zwierząt racicowych do Szląska z powiatów politycznych: Bóbrka, Brzozów, Dobromil, Dolina, Gorlice, Grybów, Jasło, Kamionka, Krosno, Lwów, Limanowa, Mielec, Pilzno, Rawa, Ropczyce, Rzeszów, Sambor, Stare miasto, Tarnobrzeg, Żółkiew, Żydaczów i z okręgu miasta Krakowa.

Co się podaje do powszechnej wiadomości.

Z c. k. Namiestnictwa.

Lwów, dnia 21 października 1895.

L. 89.364.

Ogłoszenie.

Na podstawie artykułu 4 konwencyi weterynarskiej, zawartej z Serbią dnia 9 sierpnia 1892 (Dz. u. p. Nr. 106 ex 1893) i na mocy reskryptu Wysokiego c. k. Ministerstwa spraw wewn. z dnia 28 października b. r., L. 31.798, wolno począwszy od dnia 2 listopada b. r. przywozić do Galicyi świnie pochodzące z Serbii, które przebyły 8 dniową obserwacyę w zakładzie obserwacyjnym i tuczenia świń w Köbanya (Steinbruch) na Węgrzech i dopuszczone zostały do wolnego obrotu handlowego.

Przywóz serbskich świń do Galicyi może się odbywać tylko pod warunkami ogłoszonemi tut. obwieszczeniem z dnia 5 lipca 1895, L. 55.841, pod któremi dozwolono sprowadzać nierogaciznę z Węgier do Galicyi i to wyłącznie tylko do miast tam wyszczególnionych.

Przekroczenia tego zakazu karane będą według ustawy z dnia 24 maja 1882 (Dz. u. p. Nr. 51), względnie §. 46 ustawy z dnia 29 lutego 1880 (Dz. u. p. Nr. 35).

Co się podaje do powszechnej wiadomości.

Z c. k. Namiestnictwa.

Lwów, dnia 31 października 1895.

L. 88.990.

Ogłoszenie.

C. k Namiestnictwo morawskie zarządziło rozporządzeniem z dnia 23 października 1895, L. 39.760, co do przywozu zwierząt przeżuwających z Galicyi i Bukowiny do Morawy co następuje:

1. Przywóz przeżuwaczy, przeznaczonych do handlu (bydła rogatego, owiec i kóz) z Galicyi do Morawy jest zakazany.

2. Natomiast wolno przywozić przeżuwacze (bydło rogate, owce i kozy) przeznaczone na rzeź, wyłącznie kolejami żelaznemi z Galicyi do Morawy celem natychmiastowego odprowadzenia do rzeźni miast: Berno, Holleszów, Lundenburg, Nowy Tyczyn (Neutitschein), Nikolsburg, Ostrawa mor., Prośnice, Schönberg mor., Sternberg i Trzebowa mor. — tudzież celem wprowadzenia na targi dla bydła rzeźnego w Bernie, Ołomuńcu, Ostrawie mor. i Nowym Tyczynie (Neutitschein).

Zresztą obowiązują co do przywozu świń i mięsa ze świń nadal postanowienia zawarte w obwieszczeniu c. k. Namiestnictwa morawskiego z dnia 25 lipca 1895, L. 26.903, ogłoszone tut. obwieszczeniem z d. 6 sierpnia 1895, L. 65.354.

Co się podaje do powszechnej wiadomości odnośnie do tut. ogłoszenia z dnia 16 stycznia 1895, L. 1990.

Z c. k. Namiestnictwa.

Lwów, dnia 31 października 1895.

L. 88.695.

Ogłoszenie.

Z powodu sprawdzenia pomoru w transporcie świń bukowińskich w Oświęcimie i celem zapobieżenia dalszemu zawlekaniu zarazy do kraju, c. k. Namiestnictwo na podstawie §. 5 ust. z dnia 29 lutego 1880 (Dz. u. p. Nr. 35) zabrania aż do odwołania wprowadzać (przypędzać i przywozić) świnie bez różnicy wieku z Bukowiny do Galicyi.

Przewóz tych zwierząt przez Galicyę dozwolony jest wyłącznie koleją żelazną w plombowanych wozach.

Przekroczenia zakazu, który wchodzi w życie 5 listopada b. r., karane będą według ustawy z dnia 24 maja 1882 (Dz. u. p. Nr. 51), względnie według §. 46, ust. z 29 lutego 1880 (Dz. u. p. Nr. 35).

Co się podaje do powszechnej wiadomości.

Z c. k. Namiestnictwa.

Lwów, dnia 2 listopada 1895.

L. 88.373.

Ogłoszenie.

C. k. Namiestnictwo w Pradze wzbroniło rozporządzeniem z dnia 22 października b. r., L. 167.075, wprowadzać zwierzęta racicowe (bydło rogate, świnie, owce i kozy) z okręgu miasta Krakowa i z całego politycznego powiatu krakowskiego.

Co się podaje do powszechnej wiadomości.

Z c. k. Namiestnictwa.

Lwów, dnia 31 października 1895.

Ogłoszenia.

Poszukuję od 1 stycznia

leśniczego

do administracyi większego obszaru lasu i zarazem do Zarządu folwarku 100 morgowego.

Zgłoszenia wraz z świadectwami i z podaniem remuneracyi w gotówce, jako i ilości żądanej ordynaryi i innych dodać się mających alimentów proszę adresować do obszaru dworskiego:

Łosina dolna o. p. **Tęgoborze** przez **Nowy Sącz.**

Fabryka maszyn rolniczych
HENRYKA LANZA
W MANHAIM

poleca rolnikom

lokomobile i młockarnie parowe

pod najprzystępniejszymi warunkami

znajdujące się na składzie we filii

WILHELMA ERBA

w Bielsku (Szląsk austryacki)

tamże można nabyć **tanio, użytą, o 4 koniach siły, angielską lokomobilę z młockarnią, kartoflarkę, centryfugę, oraz rozmaite maszyny rolnicze.** (6-6)

WIADOMOSCI HANDLOWE.

Ceny produktów w złr. za 100 kg.

	Kraków z dnia 26/11			Tarnów z dnia 22/11			Lwów z dnia 22/11			Rzeszów z dnia 26/11			Wiedeń z dnia 22/11		
	od	do		od	do		od	do		od	do		od	do	
Pszenica	7·15	7·55	—·—	7·—	7·25	—·—	7·10	7·30	—·—	—·—	—·—	7·—	7·10	7·65	—·—
Żyto	6·65	7·30	—·—	6·50	6·75	—·—	6·30	6·60	—·—	—·—	—·—	6·—	6·75	7·05	—·—
Jęczmień	5·45	6·80	—·—	5·50	6·—	—·—	4·50	6·25	—·—	—·—	—·—	5·80	5·40	9·—	—·—
Owies	5·80	6·40	—·—	5·50	5·80	—·—	5·50	5·75	—·—	—·—	—·—	5·75	6·50	6·65	—·—
Groch	7·—	10·—	—·—	7·—	9·50	—·—	6·—	8·10	—·—	—·—	—·—	8·25	—·—	—·—	—·—
Fasola	8·—	12·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	12·55	—·—	—·—	—·—
Bobik	—·—	—·—	—·—	5·—	5·50	—·—	4·50	4·75	—·—	—·—	—·—	5·25	—·—	—·—	—·—
Wyka	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	4·40	4·75	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—
Tatarka	7·—	8·—	—·—	7·—	7·50	—·—	6·75	7·—	—·—	—·—	—·—	8 35	—·—	—·—	—·—
Proso	5·—	6·—	—·—	5·70	6·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	8·25	—·—	—·—	—·—
Jagły	11·—	13·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—
Kukurudza	—·—	—·—	—·—	6.50	7·50	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	4·70	4·80	—·—
Rzepak	—·—	—·—	—·—	8·50	9·—	—·—	8·—	8·50	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—
Chmiel za 56 kg.	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	35·—	55·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—
Koniczyna n. czerw.	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	30·—	36·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—
Konicz. nas. biała	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	25·—	35·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—
Kon. nas. szwedzka	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—
Siano z łąk	2·—	3·—	—·—	2·20	2·40	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	2·35	1·90	3·10	—·—
Siano z koniczyny	3·60	4·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	2·50	3·40	—·—
Słoma	2·80	3·—	—·—	1·90	2·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	2·—	1·70	2·40	—·—
Kartofle hektolitr	1·50	2·—	—·—	1·60	2·—	za 100 kg	—·—	—·—	—·—	—·—	za 100 kg	2·30	—·—	—·—	—·—
Okowita 75—95°	60·—	80·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—
„ kont.	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	13·25	17·25	—·—	—·—	—·—	—·—	14·70	14·90	—·—
Masło	1·—	1·20	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—	—·—

Odpowiedzialny redaktor i wydawca Alfons Lippoman. W drukarni Związkowej w Krakowie, pod zarządem A. Szyjewskiego.